

Розвиток факторингу в Україні

Факторинг – це достатньо новий для України фінансовий інструмент, розвиток якого потребує створення інституційних умов, насамперед, податкового законодавства і нормативно-правової бази, що дозволяє стягувати заборгованість за договорами факторингу. Факторингові операції є гнучким інструментом функціонування торгівлі, максимально враховуючи інтереси сторін комерційних угод. До основних переваг факторингу належить:

- забезпечення фінансової ліквідності;
- прискорення обігу капіталу;
- різні терміни погашення заборгованості;
- зниження рівня заборгованості по кредитах.

Актуальність розвитку факторингових відносин в Україні зумовлена станом розрахунків та наявних боргових зобов'язань.

Загальні обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості всіх суб'єктів господарювання станом на 1 травня 2004 року¹ склали відповідно 301,7 млрд. грн. та 374,4 млрд. гривень. За 4 місяці 2004 року дебіторська заборгованість суб'єктів господарювання зросла на 9,9%, кредиторська заборгованість – на 8,5%. Дебіторська заборгованість за 4 місяці 2004 року порівняно з аналогічним періодом минулого року зросла на 21,4%, кредиторська – на 20,3%. Кредиторська заборгованість перевищує дебіторську в 1,2 рази.

Конкуренція на товарних ринках і ринках послуг змушує йти на більш гнучкі взаємовідносини між постачальником і покупцем. Зниження рівня ціни, покращання якості товарів та послуг, розширення товарної номенклатури, організація безоплатної доставки, бонуси і т.і. – це лише деякі з послуг, до яких змушений звертатися постачальник. Товарний кредит є вигідним усім учасникам ринку: і виробникові, і дистриб'юторові, і роздрібному продавцеві. Інвестуючи кошти до каналів просування, більшість торгових компаній сьогодні здатна розширити об'єми продажу товарів. Таким чином, товарний кредит сьогодні стає одним із основних інструментів розвитку компаній. Однак стримуючим фактором розвитку товарного кредиту є необхідність інвестування постачальником значних коштів у оборотний капітал, а також організаційні питання побудови продажу в кредит, починаючи з того, кому продавати, як відстежувати прихід платежів, що робити, якщо покупець не платить і т.і. Тому побудова продажу в кредит потребує не тільки інвестицій в оборотний капітал, але також значний об'єм ресурсів витрачається на побудову технологій. Альтернативою самостійному розвитку товарного кредиту і є **факторинг**.

Факторинг віднесено до фінансової послуги, та державне регулювання факторингових компаній здійснюється Держфінпослуг.

За даними Держфінпослуг в Україні станом на 1 липня 2004 року зареєстровано лише 7 фінансових компаній, які відповідно до законодавства можуть надавати факторингові послуги. З них тільки одна фінансова компанія позиціонує себе на ринку фінансових послуг як факторингова компанія.

¹ Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Випуск 6 (50). – Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – 2004 р.

В національному законодавстві відносини, що виникають при укладанні факторингових угод регулюються Цивільним Кодексом України (глава 73). Визначення факторингу також дає Закон України „Про банки і банківську діяльність” та Закон України „Про податок на додану вартість”. Однак розвиток факторингу стримується через відсутність чіткої законодавчої бази.

За даними Нацбанку, на 01.07.03 у структурі кредитів, наданих СПД факторинг становить лише 0,1% загального обсягу, або 36 млн. грн. Утім, можна очікувати, що до кінця року обсяги факторингових операцій досягнуть 150-200 млн. грн. за основними гравцями. При цьому, на думку фахівців, факторингові послуги дешевшатимуть.

За даними Світового банку² в світі спостерігається збільшення обсягів факторингових операцій. У 2003 році їх об’єм перевищував 760 млрд. євро.

Таблиця 1. Річний об’єм операцій з факторингу по країнах (млн. євро)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Зміни за 1998-2003 рр
Австрія	1832	2007	2275	2181	2275	2932	60.0%
Бельгія	4366	7630	8000	9000	9391	15000	163.4%
Кіпр	959	1120	1410	1554	1997	2035	112.2%
Чехія	468	780	1005	1230	1681	1880	301.7%
Данія	2894	3360	4050	5488	5200	5570	92.5%
Естонія, Латвія, Литва	213	470	615	1400	2143	2262	962.0%
Фінляндія	5230	5630	7130	7445	9067	8810	68.5%
Франція	44255	53100	52450	67660	67398	73200	65.4%
Німеччина	20323	19984	23483	29373	30156	35082	72.6%
Греція	596	850	1500	2050	2694	3680	517.4%
Угорщина	115	144	344	546	580	1142	893.0%
Ісландія	21	100	125	26	16	25	19.0%
Ірландія	3957	6160	6500	7813	8620	8850	123.7%
Італія	75319	88000	110000	124823	134804	132510	75.9%
Люксембург	0	0	0	0	197	257	-
Нідерланди	17702	20500	15900	17800	20120	17500	-1.1%
Норвегія	3787	4260	4960	5700	7030	7625	101.3%
Польща	609	605	2085	3330	2500	2580	323.6%
Португалія	5545	7450	8995	10189	11343	12181	119.7%
Румунія	20	37	60	98	141	225	1025.0%
Росія	0	0	0	0	168	485	-
Словаччина	179	160	160	240	240	384	114.5%
Словенія	14	35	65	71	75	170	1114.3%
Іспанія	9936	12530	19500	23600	31567	37486	277.3%
Швеція	7677	7550	12310	5250	10229	10950	42.6%
Швейцарія	1464	1300	1300	1430	2250	1514	3.4%
Туреччина	4043	5250	6390	3947	4263	5330	31.8%
Велика Британія	84225	103200	123770	136080	156706	160770	90.8%
США	70059	88069	102268	101744	91143	80696	15.2%
Австралія	3319	5100	7320	7910	9527	13716	313.3%

² Financing small and medium-size enterprises with factoring: global growth in factoring and its potential in Eastern Europe. – The World Bank. – Poland. – Warsaw. – 2004

Із таблиці видно, що найбільший річний об'єм факторингових операцій припадає на Великобританію (160 млрд. євро), Італію (132 млрд. євро) та США (86 млрд. євро). В цілому, дуже швидке зростання факторингу спостерігається у Східній Європі. З 1998 року по 2003 рік обсяги факторингових операцій збільшилися на 6,6%. Аналогічний показник по країнах Європи становив 84,9%. В окремих країнах Європейського Союзу та колишнього СРСР обсяги факторингових операцій за цей період збільшилися в 3-11 разів. У Прибалтійських країнах обсяги факторингових операцій збільшилися в 9,6 разів і становили в 2003 році 2,26 млрд. євро (7.8% від ВВП у 2002 році); в Угорщині – у 8,9 рази (1,14 млрд. євро, 0,9% від ВВП); у Польщі – 3,2 рази (2,58 млрд. євро, 1,4% від ВВП).

Таблиця 2. Світовий факторинг – порівняльні показники.

	Внутрішньо-державні факторингові операції, 2003 рік	Міжнародні факторингові операції, 2003 рік	Частка міжнародних факторингових операцій у загальному обсязі, %	Співвідношення загального обсягу факторингових операцій до ВВП (2002 рік), %	Співвідношення суми наданих кредитів приватному сектору до ВВП (2002 рік), %	Експорт товарів та послуг до ВВП (2002 рік), %
Австрія	2598	334	11.4%	1.2%	106.4	52.1
Бельгія	9500	2000	17.4%	4.0%	76.3	82.3
Кіпр	2000	35	1.7%	20.7%	125.4	-
Чехія	1600	280	14.9%	2.5%	33.4	65.2
Данія	3570	2000	35.9%	3.2%	146.4	44.9
Естонія, Латвія, Литва	2012	250	11.15	7.8%	21.8	58.2
Фінляндія	8545	265	3.0%	7.2%	60.0	38.1
Франція	68200	5000	6.8%	4.9%	87.2	27.1
Німеччина	27131	7951	22.7%	1.6%	118.9	35.5
Греція	3500	180	4.9%	2.1%	67.1	20.5
Угорщина	1080	62	5.4%	0.9%	35.3	64.5
Ісландія	0	25	100.0%	0.2%	100.5	39.7
Ірландія	8800	50	0.6%	7.4%	110.3	-
Італія	124510	8000	6.0%	11.9%	82.3	26.9
Люксембург	237	20	7.8%	1.0%	11.4	145.3
Нідерланди	16000	1500	8.6%	5.0%	147.9	61.7
Норвегія	6800	825	10.8%	3.9%	86.3	41.5
Польща	2450	130	5.0%	1.4%	28.8	28.0
Португалія	11828	353	2.9%	9.8%	147.9	-
Румунія	90	135	60.0%	0.3%	8.3	35.4
Росія	470	15	3.1%	0.1%	17.6	34.7
Словаччина	296	88	22.9%	1.1%	40.6	72.8
Словенія	140	30	17.6%	0.4%	39.2	57.9
Іспанія	36443	1043	2.8%	5.1%	111.1	28.5
Швеція	9650	1300	11.9%	4.5%	-	43.3
Швейцарія	1298	216	14.3%	0.9%	159.0	44.2
Туреччина	4200	1130	21.2%	2.4%	14.9	29.7
Велика Британія	158270	2500	1.6%	10.5%	142.6	25.8
США	77496	3200	4.0%	0.9%	140.6	9.8
Австралія	13656	60	0.4%	2.4%	-	19.6

Значення міжнародного факторингу для України зростає у зв'язку зі збільшенням зовнішньоторговельного обороту товарами та послугами. У 2003 році зовнішньоторговельний оборот товарами становив 46, 1 млрд. дол. США, що на 32 % більше, ніж у 2002 році. За 4 місяці 2004 року зовнішньоторговельний оборот товарами збільшився на 41,9 % (імпорт – на 34%, експорт – на 49,9 %)

Національне законодавство України щодо регулювання правовідносин міжнародного факторингу відсутнє. Така ситуація породжує комплекс проблем, які стримують взаємовідносини суб'єктів міжнародного товарного обігу.

Прийняття нормативних актів щодо створення інституційно-сприятливих умов для розвитку міжнародних факторингових відносин сприятиме збільшенню зовнішньоторговельних операцій за участю факторингу.

До **короткострокових наслідків** приєднання до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг (далі - Конвенція) можна віднести зниження рівня ризиковості зовнішньоторговельних операцій, розширення джерел фінансування українських підприємств за рахунок експортно-імпортного факторингу.

Довгострокові наслідки. Приєднання до Конвенції стане основою для розробки національного законодавства в даній галузі. Після її прийняття більшість держав увели факторинг у систему свого цивільного права.

Приєднання до Конвенції дозволить розширити визначення факторингових операцій від цесії з обов'язковою оплатою (ЦКУ) до визначення п.1 Конвенції, що включає:

- фінансування постачальника, включаючи позику і попередній платіж;
- ведення обліку (бухгалтерських книг) по належних сумах;
- пред'явлення до оплати грошових вимог;
- захист від неплатоспроможності боржників.